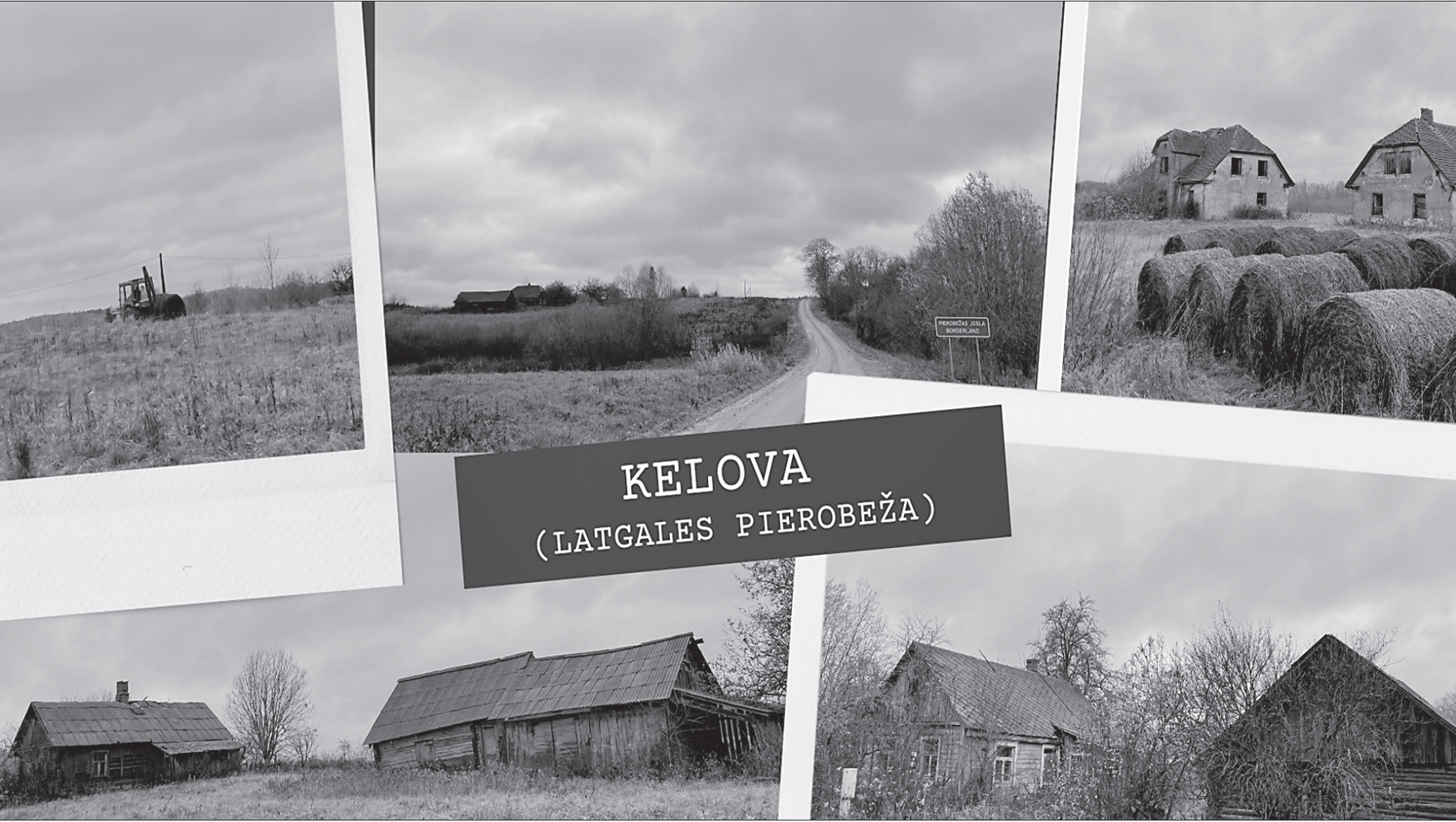

Kādi valstiski izaicinājumi ir Latgales pierobežā?

Egita Terēze Jonāne

Latgalē, Indras pagastā ir tāda vieta Kelova, kas atrodas gandrīz pašā Latvijas–Baltkrievijas robežjoslā. «Vietējā Latgales Avīzē» apmeklēja šo ciemu, gandrīz 200 km garā pārbraucienā Indra–Kelova–Indra–Robežnieki–Naulāni–Robežnieki, lai palūkotu, cik droši (tātad arī laimīgi) cilvēki dzīvo šajā Latvijas un Eiropas Austrumu robežmalā, un vai valsts ir izdarījusi visus mājasdarbus, lai pierobeža būtu reģionālās attīstības pasākumu mērķteritorija numur viens.

Ja būtu darba vietas, būtu arī cilvēki

Veikalniece (nevēlējās publicēt vārdu) pierobežas veikalā skaidrā latviešu valodā (pierobežā tas bija retums, jo gandrīz visi uzrunātie runāja krievu valodā) atzina, ka arī šeit, tāpat kā Rīgā, obligāti vajadzīgs darbs. Ja būs darbs, būs ģimenes ar bērniem, būs skolas, bet to, kas vajadzīgs dzīvošanai (māja, transports utt.), to cilvēks prafis sarūpēt pats.

Arī Indras iedzīvotājs Vladimirs mudina radīt darba vietas un maksāt labas algas, bet, ja tā visa nav, tad cilvēkam nav intereses dzīvot Indrā vai kādā citā attālākā pagastā.

Kelovā (dažus kilometrus no Baltkrievijas robežas) sastaptais zemnieku pāris – vīrs un sieva –, pierunāti ar trešo reizi (arī nevēlējās, lai publicē viņu vārdus), teica, ka viņu nozare – piena lopkopība – jauniešiem nav interesanta. «Ko mēs varam ieteikt – lai valdība pati domā. Mēs darām savu darbu, turam govīs savai iztikšanai,» teica vīrs. Sieva piebalsoja: «Ciemā tukšas mājas palika tāpēc, ka jau deviņdesmitajos daļa izbrauca, vēlāk arī vecīši nomira. Kurš brauks uz šo tukšo vietu strādāt? Jaunieši nebrauks. Viņi grib vieglāku dzīvi.» Iestarpināšu, ka no tur esošajām 14 mājām apdzīvotas vairs tikai trīs, bet pārējās – tukšas.

Savukārt Naulānos (četri kilometri līdz Baltkrievijas robežai) lauksaimniece Jelena ar vīru uztur nelielu piena lopkopības saimniecību (vairāk nekā 20 govīs un jaunlopi). Viņi saņem Eiropas Savienības maksājumus, iznomā zemi arī no citiem īpašniekiem, bet pienu realizē AS «Preiļu siera». «Kas vajadzīgs, lai mani bērni dzīvotu un strādātu šeit, laukos? Es negribu, lai viņi paliek laukos, šeit jāstrādā ļoti smagi. Jūs redzējāt, kādi šeit ceļi, arī sabiedriskā transporta nav, lai aizbrauktu uz lielpilsētām. Nopirkām meitai mašīnu, tad viņai nav jābrauc no Daugavpils uz mājām ar pārsešanos. Gribas stabils piena un gaļas cenas, gribas drošu robežu (šogad vēl neesam satikuši robežpārkāpējus, pagājušajā gadā gan gāja pa ceļu). Mēs strādājam, lai palīdzētu meitai (viņa mācās par konditori) un lai paši dzīvotu normāli. Saņemam subsīdijas – nopērkam traktoru, atkal ir subsīdijas – iegādājāties kombainu. Zemnieki strādā, cita darba nav. Dēls pabeidza Krāslavas tehnikumu (*Rīgas Valsts tehnikuma Krāslavas tehnoloģiju un inovāciju centru – E.T.J.*), taču viņu neņēma darbā, jo nebija darba pieredzes, tāpēc tagad viņš dzīvo un strādā Anglijā. Dēls vasarā atbrauca un palīdzēja mums, teica, ka šeit ir labi, bet Anglijā ir labāka dzīve. Gribam, lai bērni ir laimīgi,» pastāstīja Jelena.

Nav valsts programmas, kā attīstīt pierobežu

Robežnieku un Indras pagastu pārvalžu pašreizējais vadītājs Aivars Krūmiņš pastāstīja, ka Robežniekos un Indrā darbojas pamatskolas, dievnamī, bibliotēkas, kultūras nami, ģimenes ārstu prakses, veikali, pagastu pārvaldes, kuras Krāslavas novada dome reformēs pēc jaunā gada, tāpat Indrā vēl ir Krāslavas Mūzikas un mākslas skolas nodaļa. «Pašvaldībās strādāju 19 gadus, abos pagastos ir bijis uzplaukums šajā gadsimtā, kad sāka veidoties novadi. Pēc tam bija dažādas krīzes pasaulē un Latvijā, Covid–19 pandēmija, tagad arī kari, un tas viss ietekmē dzīvi ne tikai pierobežā. Tomēr kopumā pagastu pārvaldes spēj darīt tām uzticēto darbu,» teica Aivars Krūmiņš.

Robežniekos vai Indrā cilvēki nāk uz pagasta pārvaldi, lai samaksātu komunālo pakalpojumu rēķinus un zemes nodokli, deklarētu dzīvesvietu, saņemtu izziņas, pieteiktu pabalstu pie sociālā darbinieka, tiktos ar Bāriņtiesas pārstāvjiem, kā arī iesniegtu iesniegumu, kuru paši kaut kāda iemesla dēļ nevar aizvest uz Krāslavas novada domi.

Aivars Krūmiņš atzina: «Indra un Robežnieki ir lauksaimniecisks pagasts, un šodien tendence ir tāda, ka lielās zemnieku saimniecības strādā veiksmīgi, bet mazās pamazām tiek likvidētas – saimnieki paliek veci, jaunie ir prom (lielākā daļa ārzemēs, uzcēlušī jau mājas un dzīvo uz neatgriešanos), arī strādniekus nevar atrast. Tepat Robežniekos daži atgriezās, bet darba nav, un devās uz Daugavpili un Rīgu. Laukos vajag labus ceļus. No Robežniekiem uz Dagdu ir uzklāts dubultais segums, no Indras uz Krāslavu – asfalts, bet no Robežniekiem uz Krāslavu (tas ir novada centrs) – grants ceļš. Ja Robežniekos un Indrā vēl likvidēs skolas... Pats esmu pabeidzis Asūnes skolu, tā ir ciet vairākus gadus, tagad palikusi pirmsskolas izglītības grupiņa, un Asūnes pagasts iztukšojas, lai gan pirmās brīvās Latvijas laikā tas bija viens no lielākajiem pagastiem šajā reģionā. Nav valsts programmas, kā attīstīt pierobežu.»

Pieprasīti arī bibliotēkas pakalpojumi, pastāstīja Indras pagasta bibliotēkas vadītāja Romualda Žuraka. Laukos bibliotēkas apmeklē visas iedzīvotāju grupas – pensionāri, strādājošie, bērni, bezdarbnieki. Vieni tikai lasa grāmatas un preses izdevumus, bet citi gan paņem grāmatas un žurnālus un avīzes, gan samaksā rēķinus internetbankā, lūdz sameklēt vajadzīgo informāciju internetā (mājas celtniecība, receptes utt.), apmeklē arī bibliotēkas pasākumus. «Indrā dzīvoju jau 41 gadu, un pagasts ir palicis tukšāks. Jaunieši aizbrauca projām, arī mani bērni aizbrauca, jo nav darba. Sabiedrība noveco. Ja nebūs skolas, mūsu paliks vēl mazāk. Skumji. Valstij būtu jādomā par nodarbinātību pierobežā, tad cilvēki nebrauks projām,» uzskata Romualda Žuraka.

Ērika Gabrusāne: «Pašvaldībai jāiestājas par savām lauku skolām un saņem iedzīvotājiem»

Dodamies uz Robežniekiem, un redzam, ka Skuķos aizvērta veikala ēka, tālāk jau ceļā uz Robežniekiem – dažas pamestas mājas, tikmēr lauki plašāki un apsēti, redzamas arī lielas zemnieku saimniecības. Iebraucam Robežniekos. Šo pagastu, vēlāk arī Indras, vēl pirms dažiem gadiem vadīja Ērika Gabrusāne. Dzerot kafiju ar viņas ceptajiem pirāgiem, runājām, kāpēc pierobeža turpina iztukšoties.

«Zini, kad Latvija atguva neatkarību, mēs atvērām latviešu skolu Skuķos (Robežnieku pagastā), jo iedzīvotāji, kuri pārsvarā šeit runā krievu valodā, prasīja latviešu skolu. Tā bija viena no pirmajām jaunatvērtajām latviešu skolām Latgalē. Tad iedzīvotāji atkal lūdza, un mēs uzcēlām jaunu, skaistu Robežnieku skolu ar sporta zāli, kas vēl šodien ir viena no mūsdiengākajām skolām Latgalē.

Skuķus aizvērām, jo skola bija jau Robežniekos, bet Skuķu skolā izveidojām ļoti labu pansionātu; diemžēl šodien tas ir ļoti dārgs klientiem (manā laikā tas bija viens no lētākajiem pansionātiem Latgalē),» pastāstīja Ērika. Vīrs Viesturs iestarpināja: «Robežnieku pagastā dzīvo arī krievi, ukraiņi, baltkrievi, poļi, un viņi teica, ka vajag latviešu skolu, lai bērni zinātu latviešu valodu. Tagad skolas ver ciet, un skolas būs pansionāti. Vai pansionāti izglābs Latviju?»

Ērika atminējās, kā deviņdesmitajos gados cilvēki izbrauca no Robežnieku pagasta uz ārzemēm – pagastā pēc kolhozu sabrukuma nebija darba. «Un ja tagad nolikvidēs skolu Robežniekos, tad pagasts paliks vēl tukšāks. Tu man jautāji, kā apturēt cilvēku aizplūšanu no pierobežas. Pašvaldībai jāiestājas par savām lauku skolām un saņem iedzīvotājiem, valstij jāveicina uzņēmējdarbība, lai ir darba vietas. Tagad likvidēs skolas, centralizēs pagasta pārvaldes pakalpojumus, bet tās taču ir darba vietas. Ražošana šeit nav lēta, tāpēc ka ceļš, lai aizvestu graudus vai citu produkciju, ir dārgs (kur Robežnieki un kur Daugavpils vai Rīga). Ceļi – tos jau var uzbūvēt, bet galvenais, lai šeit, pierobežā, dzīvotu cilvēki, lai viņiem ir darbs, lai viņu bērniem ir skola. Ja nav skolas, vieta paliek tukša. Vispirms ģimenes, bērni, demogrāfija, ražotnes, un tikai pēc tam ceļš, projekti. Vajadzīga ir valsts griba rūpēties ar iedzīvotājiem arī pierobežā. Mani satrauc arī karš, un ne jau tāpēc, ka esmu pierobežā, – man sāp, ka mirst cilvēki,» uzsvēra Ērika.

Vai pats cilvēks grib dzīvot pierobežā?

Šo retorisko jautājumu uzdeva Olga, kura dzīvo pašā Baltkrievijas–Latvijas pierobežā gandrīz 30 gadus (no viņas mājas pagalma pāris kilometrus tālāk redzami jau Baltkrievijas lauki un koki).

Pēc viņas novērotā, Latvijai atgūstot neatkarību, tās saimnieciskā un ekonomiskā augšupeja sākās no nulles punkta, taču pagājušā gadsimta 90. gadu sākumā viena daļa iedzīvotāju gribēja dzīvot tikpat turīgi, kā dzīvo pārējā Eiropā (algu vismaz ar trim nullēm un ceļot divas – trīs reizes gadā), tāpēc devās šīs laimes meklējumos. Vēlāk bija dažādas krīzes, daudzi palika bez darba, bija paņemti kredīti, kuras nevarēja atdot, tāpēc atkal bija aizbraucēju vilnis.

Šodien Latvijas ekonomiku balsta privātais bizness, turpināja stāstījumu Olga, arī pierobežā tāds ir, galvenokārt lauksaimniecības nozarē, un daudzi labi piemēri (lielā Zalbovičs ģimenes saimniecība Indrā) apliecina, ka katram ir šādas iespējas radīt kaut ko savu. Turpat Indras pagastā ir brīvas mājas, brīva zeme, tikai vajadzīgs starta kapitāls, lai šos īpašumus nopirktu vai iznomātu ar izpirkšanas tiesībām (varbūt tā varētu būt valsts atbalsta programma ģimenēm vai lauksaimniekiem pierobežā).

Olga atzīst, ka būtu vajadzīga plašāka analīze par cilvēku vajadzībām (pakalpojumiem) un iespējām piepildīt šīs vajadzības arī pierobežā. Viņa minēja vienu piemēru – lai nokļūtu pie veselības aprūpes speciālista Rīgā, Indras iedzīvotājam jāceļas plkst. 4.00, jāiekāpi vilcienā plkst. 5.30, kurš Rīgā iebrauc pēc gandrīz trīs ar pusi stundām, pēc tam ar sabiedrisko transportu jāietiek līdz, piemēram, Latvijas Universitātes Stradiņa slimnīcai (un mājās viņš ierodas pēc plkst. 20.00), tikmēr rīdzinieks no centra līdz šai slimnīcai var nokļūt, pavadot sabiedriskajā transportā nepilnu stundu. Jāiestarpina, ka Latgalē vidējā alga joprojām krievni atpaliek no vidējās algas valstī (Centrālās statistikas pārvaldes dati 2022. gadā – valstī vidējā alga bija 1373 eiro, Latgalē – 961 eiro), tikmēr pārtika veikalos šeit maksā tikpat, cik tā maksā veikalos Rīgā.

«Cik man jāiegulda naudas un laika, lai es saņemtu kādu no valsts pakalpojumiem, dzīvojot pierobežā vai dodoties uz galvaspilsētu – lūk, tas varētu būt viens no kritērijiem valsts atbalstam pierobežā. Bet ir arī cits domāšanas rāmis, pašu ierāmēts – lai darba vieta atrastos tuvu manām mājām. Lai gan ir cilvēki, kuri pavada ceļā stundu vai divas, lai nokļūtu uz darbu. Un ja bērni nedzimst, ko lai skolotājs maksā tukšā skolā. Nav viennozīmīgas atbildes, kur sākas un beidzas valsts un paša cilvēka atbildība. Runājot par pierobežu, iedzīvotāji vai nu strādā pašvaldībā,

skolās un Valsts robežsardzē, vai veikalos un zemnieku saimniecībās, ir arī mazie komersanti, vēl citi dzīvo pensionāra dzīvi vai ir bezdarbnieki. Tie aktīvākie iedzīvotāji cenšas dažādot savu iekdienu. Arī mēs tepat Indras pagastā – aušanas darbnīcā «Indras, Indras kultūras namā, biedrībā «Laimīgi Indrā», Laimes muzejā, Krāslavas Mūzikas un mākslas skolas Indras nodaļā un Indras pamatskolā – īstenojam dažādus projektus un idejas. Negribas jau nekur citur braukt,» teica Olga. Un piebilda, ka citviet Eiropā notiek tas pats – lauku cilvēki dodas tur, kur, viņuprāt, dzīve ir sakārtotāka, un tās galvenokārt ir pilsētas.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas atbilde

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) informē, ka Latvijas Austrumu pierobeža ir viena no nacionālo interešu telpām jeb reģionālās politikas mērķteritorijām, kas noteiktas jau 2010. gadā, apstiprinot Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam. VARAM ir identificējusi Eiropas Savienības Austrumu pierobežas kopīgos izaicinājumus un definējusi risinājumus – sākot no informēšanas pasākumiem un beidzot ar atbalsta instrumentu pilnveidošanu un izstrādi. Tāpat arī Valdības deklarācijā un Rīcības plānā ir uzsvērtā nepieciešamība turpināt jau iesākto drošas Latvijas veidošanu, stiprināsim Latvijas drošību strauji mainīgajā pasaulē, tostarp Latvijas austrumu pierobežā veidot mērķētas atbalsta programmas investīcijām, integrācijai, mobilitātei un dzīves kvalitātes uzlabošanai.

Tāpat, lai nodrošinātu iepriekšējo Rīcības plānu Latgales reģiona izaugsmei pēctecību, kā arī, ņemot vērā 2022. gadā Ministru kabineta doto uzdevumu, ir izstrādāts Rīcības plāna Latvijas Austrumu pierobežas ekonomiskajai izaugsmei 2024.–2026. gadam projekts (turpmāk tekstā – plāns), ar ko plašāku publiku ministrija iepazīstināja, organizējot starptautisku konferenci šogad 12. maijā, kā arī diskusijas Daugavpilī un Rēzeknē 14. un 15. septembrī.

Tāpat būtiska nozīme pierobežas reģionu attīstībai ir starplēmumiem. Ņemot vērā sociālekonomiskos izaicinājumus Latgalē, būtiski ir nodrošināt samērīgu un vienotu pieeju ar pārējiem reģioniem Latvijā. Lai nodrošinātu vienotu pieeju visiem reģioniem, tika sagatavots Informatīvais ziņojums «Par Eiropas Savienības fondu 2021.–2027. gada plānošanas perioda specifisko atbalsta mērķu un to pasākumu ieguldījumiem reģionos atbilstoši teritoriālajai pieejai» (MK 17.10.2023. apstiprināts), kas noteica ES fondu aktivitātē vienotus kritērijus ES fondu plānošanai. Vienlaikus attīstības plānošanas procesam ir jāražējo uz ģeopolitiskajiem izaicinājumiem un jāpiedāvā jauni un aktuāli risinājumi. Līdz šobrīd notiek darbs pie divējādas lietojamības infrastruktūras risinājumiem, nodrošinot militāro un civilo pielietojumu, nodrošinot vajadzības mobilitātes un pakalpojumu jomās, kuru īstenošanai jāpiesaista papildu ES fondu finansējums. (plašāk lūdzam skatīt informatīvo ziņojumu «Par atbalstu Eiropas Savienības Austrumu pierobežas konkurētspējas stiprināšanai», kas šobrīd saskaņošanā).

Ņemot vērā augstāk minētos jautājumus, darbs tiks turpināts pie Plāna izstrādes, kurā izzmēti tādi būtiski virzieni kā teritoriālās pieejas piemērošana ES fondu plānošanā un dubultā pielietojuma infrastruktūras risinājumi, prioritizējot uzņēmējdarbību un sabiedriski nozīmīgu pakalpojumu tīkla darbību, Austrumu reģionu cilvēkresursu attīstību, pilnveidojot augstākās izglītības kvalitāti un veicinot remigrāciju, reģiona sasniedzamība un Austrumu (Latgales) Speciālās ekonomiskās zonas ietvaros atbalsta komersantiem turpināšana un pilnveidošana.

Plāna projekta izstrādē turpinās, to plānots apstiprināt 2024. gada pirmajos mēnešos. No VARAM pārziņā esošajiem ES fondu līdzekļiem uzņēmējdarbības veicināšanai Latgales plānošanas reģiona pašvaldības kopš 2016. gada ir piesaistījušas Eiropas Reģionālās attīstības fonda finansējumu 99 433 791 eiro apmērā. Št finansējuma ietvaros Latgales plānošanas reģionā paredzēts kopumā īstenot 54 infrastruktūras projektus. Uzņēmējdarbības veicināšanas projektu ietvaros pašvaldības būvē komersantiem nepie-

ciešamo infrastruktūru – ēkas ražošanai (no 100 m² līdz 8000 m² platībā) un pakalpojumu sniegšanai (biroji, telpas amatniekiem un mājražotājiem, noliktavas u.c.), industriālās teritorijas, industriālie pieslēgumi un to jaudas palielināšana, ceļu infrastruktūras attīstīšana, degradēto teritoriju sakārtošana). Tādējādi komersanti var vairāk koncentrēties uz izaugsmi, nevis ieguldījumiem pamatinfrastruktūrā.

Šo uzņēmējdarbības veicināšanas projektu īstenošanas rezultātā Latgales plānošanas reģiona pašvaldībās plānots radīt 2544 jaunas darba vietas, piesaistīt komersantu nefinānsu investīcijas 145,74 miljonus eiro apmērā un labiekārtot degradēto teritoriju 306 ha platībā.

Valsts robežsardze regulāri novērš nelikumīgus mēģinājumus šķērsot valsts robežu

Valsts Robežsardzes Daugavpils pārvaldes Vecākā inspektore (pārvaldes priekšnieka palīgs) Inga Bēke:

«Ņemot vērā nesamērīgi lielo konstatēto Latvijas Republikas–Baltkrievijas Republikas valsts robežas nelikumīgās šķērsošanas un tās mēģinājumu gadījumu skaitu, pamatojoties uz Latvijas Republikas valsts robežas likuma 35.1 pantā noteikto, lai nodrošinātu valsts robežas neaizskaramību un valsts apdraudējuma novēršanu, 2023. gada 8. augustā Ministru kabinets izdeva rīkojumu Nr. 514 «Par pastiprināta robežapsardzības sistēmas darbības režīma izsludināšanu». MK rīkojums nosaka pastiprinātu robežapsardzības sistēmas darbības režīmu no 2023. gada 11. augusta līdz 2024. gada 10. februārim.

Minētā režīma ietvaros Valsts robežsardzes Daugavpils pārvalde kopā ar saviem sadarbības partneriem Valsts policiju, Nacionālo bruņotajiem spēkiem/ Zemessardzi šo situāciju kontrolē. Jāatzīmē, ka Valsts robežsardzei atbalstu sniedz arī kolēģi no Lietuvas un Igaunijas. Veicot dienesta pienākumus, ikdienā Valsts robežsardze regulāri novērš nelikumīgus mēģinājumus šķērsot valsts robežu.

Laika posmā no 23. līdz 29. oktobrim kopumā novērsti/ atturēti 526 mēģinājumi nelikumīgi šķērsot valsts robežu. 31. oktobrī Valsts robežsardzes amatpersonas novēršušas 82 cilvēku mēģinājumus nelikumīgi šķērsot Latvijas–Baltkrievijas valsts robežu, kopumā šogad no valsts robežas nelikumīgas šķērsošanas ir atturēti 12 892 cilvēki, humānu apsvērumu dēļ uzņemti 389 cilvēki.

Situācija šobrīd ir saspringta, bet kontrolējama. Iesaisītīto sadarbības partneru blīvums pierobežā vietējiem iedzīvotājiem (jācer) ievieš drošības sajūtu. Jāatzīmē, ka Valsts robežsardze ir informējusi vietējos iedzīvotājus un sabiedrību kopumā par rīcību, sastopoties vai arī pamanot aizdomīgas (citāda izskata, rases, svešā valodā runājošas utt.) personas savā tuvumā. Gribu vēlreiz uzsvērt, ka, tikai sadarbojoties kopā un saņemot atbalstu no vietējiem pašvaldībām un to iedzīvotājiem, mēs varam panākt drošību mūsu reģionā. Vēlos atgādināt, ka informācijas par nofilmtajiem sīzeitiem no saviem viedtālruniem par aizdomīgo personu vai arī to grupu pārvietošanos pierobežā, kā arī to publicēšana savos sociālo tīklu profilos, rada nevajadzīgu un nepamatotu aiztātāžu un spriedzi vietējo iedzīvotāju vidū. Tāpēc ar šāda veida informāciju pirmkārt vajadzētu dalīties/ informēt Valsts robežsardzi.»

Uzziņai

Indras pagastā dzīvo 833 iedzīvotāji. Indras pamatskolā mācās 56 bērni.

Robežnieku pagastā dzīvo 715 iedzīvotāji.

Robežnieku pamatskolā mācās 57 bērni.

(Avots – Indras un Robežnieku pagasta pārvaldes un Pilsbonības un migrācijas lietu pārvalde)

Autores fotokolāža un foto